

EDITORIÁL

JANA GERŽOVÁ

Prvé číslo minulého ročníka sme pripravovali v atmosfére civilizačného šoku po tom, ako 24. februára 2022 vojsko Ruskej federácie napadlo Ukrajinu. Tento traumatický zážitok sa stupňoval priamoúmerne k tomu, ako pribúdali informácie o bezprecedentnom násilí ruskej armády voči svojmu susedovi, ktoré prekračovalo všetky hranice ľudskosti, vrátane nerešpektovania práv civilného obyvateľstva, ostreľovania humanitárnych koridorov, únosov ukrajinských detí či vydierania použitím jadrových zbraní. Solidarizujúc sa s Ukrajinou sme založili rubriku *Návod na prežitie*, kde sme sa pýtali, ako ľudia prekonávajú traumu, ktorú tento agresívny vojenský útok vyvoláva a čo ich motivuje ráno vstať a nepoddať sa frustrácii. Do rubriky sme oslovili viaceré osobnosti, umelcov a umelkyne, kritikov a kritičky slovenskej kultúry rôznych generácií a ilustrovali vojnovými zábermi ukrajinských fotografov. Vojenská agresia naďalej trvá a my sme sa rozhodli v rubrike pokračovať s tým, že budeme oslovovať ukrajinské umelkyne a umelcov, ktorí žijú v azyle na Slovensku, alebo sa u nás ich tvorba prezentovala. Začíname tvorbou Krystiny Melnyk (nar. 1993 v Melitopole), ktorá žije v Kyjive a prvú samostatnú výstavu pod názvom *Pred bolesťou* mala na Slovensku na prelome rokov 2022/2023 v bratislavskej Gandy gallery.

Druhý príspevok zaradený do aktuálneho čísla časopisu je dokončenie pôvodnej štúdie Kataríny Rusnákovej *Alarm! Klimatická kríza a súčasné vizuálne umenie* napísanej pre časopis Profil, ktorá sa síce nevenuje ruskej vojnovéj agresii, napriek tomu nás upozorňuje na smrteľné nebezpečenstvo, ktoré hrozí našej planéte, pokiaľ, ako píše v jej závere, *ego* (egocentrické správanie) nenahradí ako. Problematiku ilustruje na príklade tvorby Klausa Littmanna, Olafura Eliassona, Roniho Horna, Johna Akomfrah, Ursuly Biemann, Olivera Resslera a slovenského umeleckého kolektívu APART.

Marek Halász je 39-ročný výtvarník, rodený Bratislavčan, ktorý už takmer dvadsať rokov žije v malej dedinke s 300 obyvateľmi Hontianske Trstáň. Býva v malom, pôvodne vinárskom domčeku nad osadou, ktorý vlastnoručne opravuje a od tejto činnosti sa odvíjajú jeho ťažiskové výtvarné objekty, ktoré sú výsledkom jeho systematického skúmania nadzemných, ale predovšetkým podzemných priestorov jeho obydli. Dom, ako píše Juliana Mrvová, ktorá do rubriky Profilu pripravila jeho portrét, „nie je stále dokončený a možno to bude jeho celoživotný projekt“. V spoločnom rozhovore sledujú Marekovu tvorbu od čias štúdia na Akadémii umení v Banskej Bystrici, ale aj jeho dobrovoľníctvo, vzťah k ľuďom, krajine a prírode, ktoré sa stali súčasťou jeho života.

Do rubriky Recenzie sme zaradili reflexiu dvoch nedávno skončených výstav, ktoré voľne nadväzujú na štúdiu Kataríny Rusnákovej a ponúkajú iný pohľad na význam prírody v kontexte klimatickej a energetickej krízy spôsobenej človekom. Peter Megyeši pod výstižným názvom *Od Adama po antropocén* analyzuje ambiciózný projekt *Grow. Der Baum in der Kunst* v centre ktorého, ako píše, bol „strom ako kultúrny fenomén či kategória, vizuálny motív, znak, metafora a symbol“. Na výstave, ktorá trvala až do 8. januára 2023 vo viedenskom Dolnom Belvédéri sa medzi 102 dielami od 76 umelcov a umelkýň od 15. storočia až po súčasnosť objavilo až osem výtvarníkov zo Slovenska. Kurátorom výstavy bol Miroslav Halák, teoretik a historik umenia, absolvent Trnavskej univerzity, ktorý v tejto prestížnej rakúskej galérii pôsobí od roku 2017. V nadväzujúcom rozhovore sa rozprávame o jeho profesijnej orientácii na sféru teórie a filozofie, o spôsobe, akým prepája akademické písanie s aktívnou kurátorskou praxou, ale aj o chýbajúcej kultúrnej diplomacii, ktorá by mohla prispieť k väčšej viditeľnosti slovenského umenia na medzinárodnej scéne.

Aj medzinárodná výstava *Meta-Landscapes: Representations and Perceptions* ponúka zaujímavú vzorku toho, ako je krajina vnímaná a reprezentovaná v súčasnom videoumení. I keď ide o dvanásť umelcov s odlišnými stratégiami a poetikami, Jozef Cseres vo svojej recenzii konštatuje, že „z väčšiny vystavených diel však zaznievala túžba (alebo dokonca ambícia) obnoviť stratený bytostný vzťah ľudstva k pôvodnému životnému prostrediu, ktorému sa vlastnou činnosťou v posledných storočiach odcudzilo“. Výstava má hviezdne obsadenie, popri Petrovi Campusovi, Gary Hillovi, Michaelovi Snowovi alebo Steiny Vasulky vystavuje aj Madelon Hooykaas, priekopníčka holandského videoumenia, ktorá od roku 1972 tvorila umelecký pár s britskou fotografkou a filmárkou Elsou Stansfield až do jej smrti v roku 2004. Nie je bez zaujímavosti, že tieto významné umelkyne vystavovali aj na Slovensku v rámci slovensko-holandského projektu *Hills and Mills* (1992), keď holandskí umelci vo výbere slovenských kurátorov vystavovali v bratislavskom Dome umenia a slovenskí vo výbere Holanďanov v amsterdamskom Arti et Amicitiae. Pre zaujímavosť, výber som robila spoločne s Radislavom Matuščíkom počas pracovného pobytu v Holandsku v čase, keď sa nám po páde železnej opony zdalo, že by sme mohli byť súčasťou medzinárodného umeleckého sveta.

V ankete s príznačným názvom *Galéria je viac ako atraktívna architektúra* sme veľký priestor venovali znovuo tvoreniu SNG. Zamerali sme sa na otázky súvisiace s prípravou stálej expozície moderného a súčasného umenia, s charakterom zbierky, v ktorej sú zastúpené takmer výlučne domáce autorky a autori, s financovaním nových akvizícií, kde úlohu štátu supluje banková inštitúcia a z toho vyplývajúce možné problémy. Oslovili sme vedúcu kurátorku Zbierok moderného a súčasného umenia SNG Luciu Gregorovú Stach, riaditeľa Galérie Jána Koniarka v Trnave Vladimíra Beskida a kultúrneho publicistu, pedagóga na Fakulte matematiky, fyziky a informatiky Komenského univerzity v Bratislave Damasa Grusku.

Do rubriky Fem pozitív sme zaradili jedno z ikonických feministických diel – *Bez rozdielu*, ktoré v roku 2001 vytvorila Eva Filová pre výstavu *Veľké mlieko* iniciovanú výtvarníčkami Ľubou Sajkalovou a Evou Masarykovou. Je potešujúce, že v roku 2017 bolo dielo zakúpené do zbierky Považskej galérie umenia v Žiline a dnes je vystavené v stálej expozícii galérie v *Prvom múzeu intermédií III/Nežná síla*.

Záver časopisu patrí recenzii publikácie *ŠUR – Škola umeleckých remesiel v Bratislave 1928 – 1939*, ktorú vydalo Slovenské centrum dizajnu v roku 2022. Linda Nagyová ju porovnáva s dlhodobým výskumom Ivy Mojžišovej, ktorý bol sumarizovaný v publikácii *Škola moderného videnia – bratislavská ŠUR 1928 – 1939* vydané v roku 2013, pričom si kladie otázku, ako a kam posunul skúmanú problematiku nový autorský tím.